

Søvnvansker hos barn med utviklingsforstyrrelser

Roy Salomonsen

Forekomst (Bruni & Novelli 2009)

- Problemer med søvn er vanlig hos barn (20-30%), spesielt små barn
- Utviklingshemming 15-39%
- I gjennomsnitt 2/3 av barn med autisme har problemer med soving (40-85%: Richdale 1999; Hollway 2011)

Konsekvenser av søvnproblemer

- Stress
- Problemer med fungering på dagtid hos barnet (Polimeni m.fl. 2005):
  - atferdsvansker (Fisher m.fl. 2002)
  - lærevansker
- Søvnmengde påvirker forekomst av selvskadende atferd (SIB) (Fisher m.fl. 2002)

Vanlige søvnproblemer hos barn med autisme

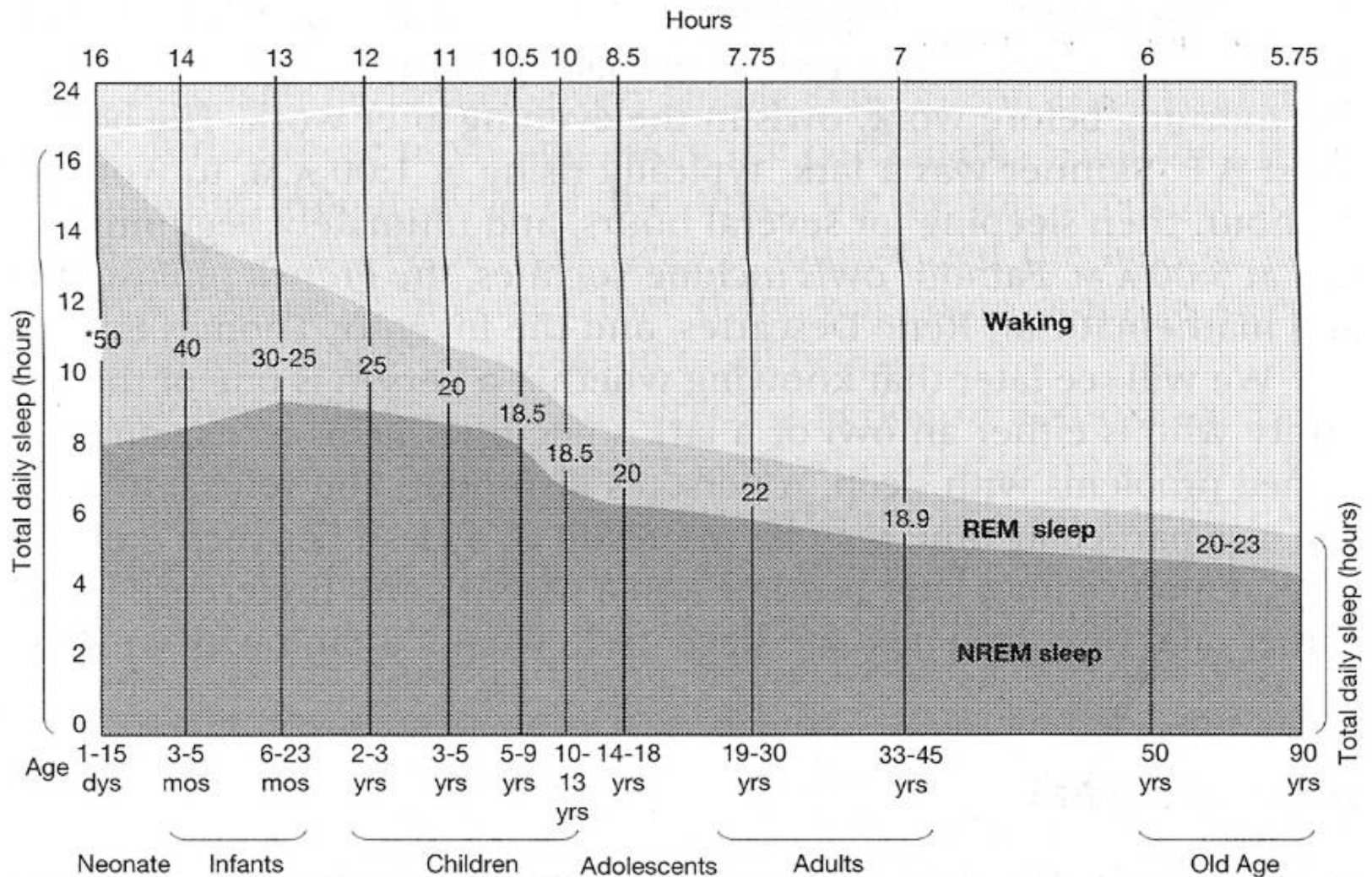
(Polimeni m. fl. 2005; Hoffmann m.fl. 2006)

- Uregelmessig søvn- og våkemønstre
- Nattevåking og tidlig oppvåkning om morgenen
- Atferdsproblemer ved legging
- Uvanlige leggeritualer og problemer med å falle til ro

Williams m.fl. 2004:

(N=210, 2-16 år)

1. Problemer med legging (53%)
2. Urolig søvn (40%)
3. Vil ikke legge seg i egen seng (40%)
4. Hyppige oppvåkninger (34%)
5. Vanskelig å vekke (32%)
6. Sengevæting (28%)
7. Desorientert ved vekking (27%)
8. Trøtt på dagtid (23%)

Figure 1.1. Sleep across the life span. (* = percentage of total sleep.) (Reprinted with permission from Roffwarg, H.P., Muzio, J.N., & Dement, W.C. [1966]. Ontogenetic development of the human sleep–dream cycle. *Science*, 152, 604–619. Copyright 1966 American Association for the Advancement of Science.)

Årsaker til søvnproblemer hos autismegruppa

(Williams m.fl. 2004)

- Forstyrrelser i systemer som regulerer hormoner og neurotransmittorer
- Noe irregularitet i fht. REM-søvn sammenlignet med andre grupper barn (Polimeni m.fl. 2005)
- Sammenheng med økt aggresjon og irritabilitet
  - generelle samarbeidsvansker?
- Søvnproblemer påvirkes av foranledninger og konsekvenser

KARTLEGGING

SØVNLOGG

Barn: _____

Uke: ____/20____

Dag/Dato	Legge- tidspkt	Inn- sov- ning	Nattevåkning (tid/hvor lenge)	Beskriv nattevåkning	Tid våken	Annen soving ¹
Mandag __ / __						
Tirsdag __ / __						
Onsdag __ / __						
Torsdag __ / __						
Fredag __ / __						
Lørdag __ / __						
Søndag __ / __						

¹ F. eks. soving på dagtid, middagshur

TILTAK

Tiltak

- Søvnvaner kan være vanskelig å endre
- Forvent motstand hos barnet
- Vær forberedt på lite søvn mens det står på
- Velg riktig tidspunkt

Å utsette å gjøre noe med problemet vil sannsynligvis føre til at det blir verre å gjøre noe med senere

Gode rutiner/ søvnhygiene

- Faste tidspunkter for å legge seg og stå opp
  - Faste leggerutiner
  - Ro ned før sengetid, ingen fysisk aktivitet
  - Fysisk aktivitet på dagtid
  - Variert kosthold, lite fett, ikke koffein før leggetid
  - Reduser lys og støy
  - Sjekk temperatur
  - Begrens aktiviteter i senga til de som hjelper til med å sovne
- Seng = Sove***

TILTAK MOT LEGGEPROBLEMER

Tiltak mot leggeproblemer

- **Etablering av leggerutiner:**
- Gjør de siste 30 minuttene før legging til en fast rutine
- Unngå TV og aktiviteter som kan skape konflikter
- Hold rekkefølge og tidsskjema fast hver natt, også helg
- Si godnatt på rommet etter noen minutter når senga er blitt varm og god
- HUSK Ingen kos etter ”godnatt”

Ignorering (ekstinksjon)

- Ekstinksjon:
  - ikke gi etter for barnets ønske om å stå opp (gråt, mas o.l.)
  - hvis barnet står opp selv, føres det tilbake til sengen sin
  - minst mulig fysisk kontakt, ingen emosjonelle reaksjoner
  - ingen diskusjoner
- Trinnvis ekstinksjon:
  1. Legg barnet til fastsatt tid – forlat rommet
  2. Fastsett et tidsintervall for når en skal gå inn til barnet (f.eks. 4 min.)
  3. Hvis barnet ikke har roet seg etter 4 min. går en inn og ber barnet legge seg ned og forlater igjen
  4. Gjenta til barnet har sovnet
  5. Utvid tidsintervallet (2-3 min.) for hver natt

Stimulus fading

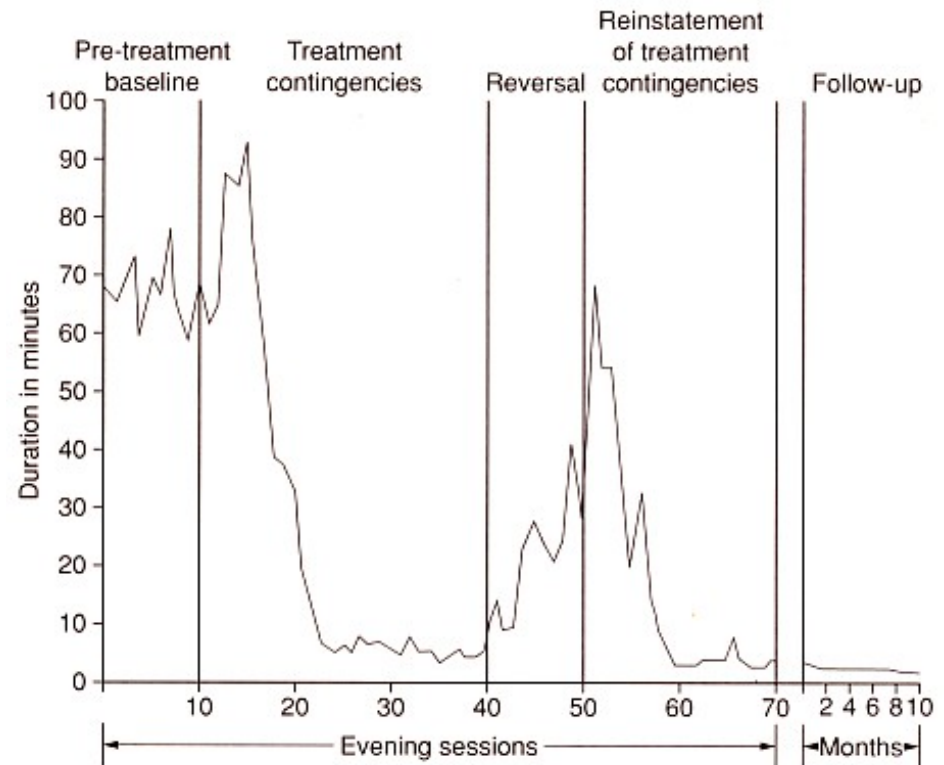
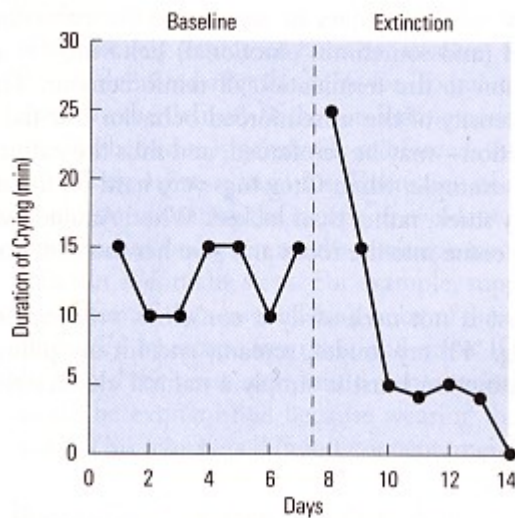
- Gradvis reduksjon av foreldres tilstedeværelse i barnets soverom

Trinnvis ekstinksjon

”Graduated extinction” (Durand 1998)

Se prosedyre for legging

Forskyvning av leggetid

”Bedtime fading” (Piazza & Fisher 1991)

1. Finne ut når barnet er så trøtt at barnet vil sovne raskt (< 15 min.)
2. Gradvis forskyvning av leggetiden basert på hvor raskt barnet sovner
  - f.eks legge barnet 30 min. tidligere etter to påfølgende vellykkede legginger
3. Leggetiden justeres til ønsket leggetid er oppnådd
4. Hvis barnet ikke faller i søvn innen fastsatt tid tas barnet ut av rommet og legges 1 time senere

”*Bedtime Pass*” (Freeman 2006)

- Barnet får et ”pass” som gir tillatelse til å forlate soverommet en gang etter legging for inntil 3 min.
- Ved andre forsøk på å forlate rommet skal barnet følges inn igjen (ekstinksjon)
- Ble med suksess gjennomført på 3-åringer med leggeproblemer
- Unngikk ekstinksjonstopper som ellers er vanlig ved ignorering

TILTAK MOT NATTEVÅKING OG TIDLIG OPPVÅKNING

Nattevåking og tidlig oppvåkning

- Årsaker:
  1. Noen barn sover lettere enn andre
  2. ”Delvis oppvåkning” skyldes trolig at barnet våkner i overgangen mellom REM og NREM-søvn
  3. Stimuluskontroll: Har ikke lært å sovne på egen hånd
  4. Konsekvenser (forsterkning av oppvåkning)

Tiltak mot problemer med oppvåkning

Data tyder på at hvis en får kontroll over leggeproblematikk vil dette kunne redusere problemer med nattevåking

- Barnet skal ligge i sin egen seng (uten unntak):
  - Å få lov av og til er ikke bedre enn hver gang
  - når barnet er syk
  - når barnet er redd
- Etablering av objekter assosiert med søvn
- Forhindre aktiviteter som er forbundet med å ikke sove:
  - ikke slå på lys
  - ingen mat
  - rydd vekk leker

Søvnbegrensing

”Sleep Restriction” (Durand 1998)

1. Regn ut hvor mye barnet sover i gjennomsnitt
2. Reduser tiden til 90 % av normal søvn
3. Juster leggetid eller vekking
4. Hvis nattevåkingen forsvinner eller reduseres betydelig i mer enn en uke i strekk starter en å justere tiden tilbake (f.eks. legge til 15 min. ukentlig)

Planlagt vekking

(Scheduled awakening)

1. Kartlegg barnets søvn for å finne ut når barnet vanligvis våkner
2. Vekk barnet før det vanligvis våkner (ca. 30 min.)
3. Vekk barnet forsiktig – la det falle i søvn igjen
4. Hvis barnet våkner lett justeres dette tidspunktet noe tilbake, 15 min. tidligere neste gang
5. Når en oppnår 7 netter på rad uten oppvåkninger utelates en natt pr.uke.

Medikamenter

- **Melatonin** (Sajith & Clarke (2007) Holloway & Aman (2011b) :
  - Ser ut til å være effektiv i å redusere innsovningstiden.
  - Har også vist noe effekter på søvnlengde
  - Få korttidsbivirkninger
  - Lite kunnskaper om langtidseffekter
- **Vallergan (antihistamin):**
  - bivirkninger
- **Benzodiazapiner:**
  - bivirkninger

*”Other promising hypnotics appear to be trazodone, mirtazadine, and ramelteon”
Holloway & Aman (2011b)*

Referanser:

- Bruni & Novelli (2009) Sleep Disorders in Children. Clinical Evidence
- Durand, V.M. (1998). *Sleep Better! A Guide to Improving Sleep for Children with Special Needs*. Baltimore: Paul H. Brookes
- Fisher, W.W., Piazza, C.C. & Roane, H.S. (2002). Sleep and Cyclical Behaviors Related to Self-Injurious and Other Destructive Behavior. I Schroeder m.fl. *Self-Injurious Behavior*. Washington: American Psychological Association
- Freeman (2006). Treating bedtime resistance with the bedtime pass: A systematic replication and component analysis with 3-year olds. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 39, 423-428
- Lancioni, G.E., O'Reilly, M.F. & Basili, G. (1999). Review of Strategies for Treating Sleep Problems in Persons with Severe or Profound Mental Retardation or Multiple Handicaps. *America Journal of Mental Retardation*, 104, 170-186
- Hoffmann, C.D., Sweeney, D.P., Gilliam, J.E. & Lopez-Wagner, M.C. (2006) Sleep Problems in Children with Autism and in Typically Developing Children. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 21, 146-152
- Holloway, J. A. & Aman, M. G. (2011a). Sleep Correlates of Pervasive Developmental Disorders: A Review of the Litterature. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 1399-1421
- Holloway, J. A. & Aman, M. G. (2011b). Pharmacological Treatment of Sleep Disturbance in Developmental Disabilities: A Review of the Litterature. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 935-962
- Mayes & Calhoun (2009) Variables related to sleep prblems in children with autism. *Research i Autism Disorders*.
- Piazza, C.C. & Fisher, W.W. (1991). A faded bedtime with response cost protocol for treatment of multiple sleep problems in children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 24, 129-140
- Polimeni, M.A., Richdale, A.L. & Francis, A.J.P. (2005). A survey of sleep problems in autism, asperger`s disorder and typically developing children. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49, 260-268

Referanser:

- Sajith, S. G. & Clarke, D. (2007). Melatonin and sleep disorders associated with intellectual disability: a clinical review. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51, 2-13
- Vriend m.fl. (2011) Behavioral Interventions for Sleep Problems in Children with Autism Spectrum Disorders: Current Findings and Future Directions. *Journal of Pediatric Psychology* (1-13)
- Williams, P.G., Sears, L.L. & Allard, A. (2004). Sleep problems in children with autism. *Journal of Sleep Research*, 13, 265-268
- Øyane, N.M.F & Bjorvatn, B. (2005). Sleep Disturbances in adolescents and young adults with autism and asperger syndrome. *Autism*, 9, 83-94